

راهکار امیدآفرینی در جامعه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری

پروین وادیدار^۱

چکیده

امیدآفرینی به عنوان یکی از اساسی ترین مؤلفه ها در زندگی فردی و اجتماعی، جایگاه ویژه ای در اسلام دارد و می تواند به عنوان نیروی محرکه ای در مواجهه با چالش های گوناگون عمل کند. در دنیای امروز، با توجه به بحران های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نیاز به بروز امید و ایجاد انگیزه برای پیشرفت و بهبود وضعیت ضروری است. امید نه تنها به فرد کمک می کند تا در برابر مشکلات ایستادگی کند، بلکه می تواند روحیه جمعی و همبستگی اجتماعی را نیز تقویت کند. بر این اساس، این مقاله با روش تحلیلی توصیفی، به بررسی راهکارهای امیدآفرینی در جامعه اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته و تأکید دارد که ایمان و خداباوری به عنوان مهمترین راهکار، می تواند آرامش و امنیت روانی را در جامعه افزایش دهد. علاوه بر آن، از این پژوهش به دست آمد که باور به مهدویت و همچنین توکل بر خدای متعال و باور به اینکه دشمن در حال ضعف و انحطاط است، نقش بسزایی در ایجاد امید در جامعه اسلامی دارند. یادکرد روزهای تاریخی و زنده نگه داشتن ایام الله نیز نقش مهمی در اتکا به قدرت الهی و زنده شدن امید در جامعه دارد.

کلید واژه: ایمان به خدا، امیدآفرینی، توکل، جامعه اسلامی، مهدویت.

۱. سطح ۲، حوزه علمیه زینبیه اَبیک.

مقدمه

امیدآفرینی در جامعه اسلامی، موضوعی است که به بررسی و تحلیل راهکارهای ایجاد و تقویت امید در زندگی فردی و اجتماعی می‌پردازد. در دنیای امروز، با توجه به چالش‌های متعددی که جوامع مختلف با آن مواجه هستند، از جمله بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نیاز به امید و انگیزه برای پیشرفت و بهبود وضعیت زندگی بیش از پیش احساس می‌شود. امید به عنوان یک نیروی محرکه، می‌تواند انسان‌ها را در مواجهه با مشکلات یاری کند و به آن‌ها انگیزه‌ای برای تلاش و کوشش در جهت تحقق اهداف و آرمان‌هایشان بدهد.

اهمیت این موضوع در جامعه اسلامی به ویژه در آموزه‌های دینی و فرهنگی ما نهفته است. قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام) و علمای اسلام، همواره بر اهمیت امید و خوش‌بینی تأکید کرده‌اند و به مؤمنان توصیه می‌کنند که در سختی‌ها و چالش‌ها به رحمت و وعده‌های الهی امیدوار باشند. این آموزه‌ها نه تنها به فرد کمک می‌کند تا در برابر مشکلات ایستادگی کند، بلکه می‌تواند به تقویت روحیه جمعی و همبستگی اجتماعی نیز منجر شود. در واقع، امیدآفرینی می‌تواند به عنوان یک ابزار مؤثر در ایجاد تغییرات مثبت در جامعه اسلامی عمل کند.

در این مقاله، به بررسی بیانات مقام معظم رهبری خواهیم پرداخت و به تحلیل روش‌های امیدآفرینی در زندگی فردی و اجتماعی خواهیم پرداخت. با استفاده از بیانات رهبری، به تبیین اصول و مبانی امیدآفرینی پرداخته خواهد شد. بر این اساس، پرسش اصلی در این مقاله این است که راهکارهای امیدآفرینی در جامعه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری کدام است؟

این مقاله می‌تواند به تقویت روحیه امید و انگیزه در جامعه اسلامی کمک کند، با ارائه راهکارهای عملی برای مواجهه با چالش‌ها و مشکلات. همچنین، با تبیین آموزه‌های دینی در زمینه امیدآفرینی، به ارتقاء همبستگی اجتماعی و افزایش کیفیت زندگی فردی و جمعی منجر خواهد شد. در نهایت، این مقاله می‌تواند به عنوان منبعی معتبر برای پژوهشگران و فعالان اجتماعی در راستای بهبود وضعیت جامعه اسلامی مورد استفاده قرار گیرد.

در خصوص موضوع مورد بحث آثاری مشابه نوشته شده است؛ از جمله:

مقاله: تبیین راهکارهای موثر امیدآفرینی در جهاد تبیین بر مبنای تعالیم اسلامی؛ محبوبه کشفی؛ سال ۱۴۰۳. در این مقاله راهکارهای امیدآفرینی مورد نظر بوده است اما محوریت آن بحث جهاد تبیین است؛ از این رو با مقاله مورد بحث متفاوت است.

مقاله: امیدآفرینی در قرآن با تکیه بر اندیشه‌های جوادی آملی و علامه طباطبایی؛ نفیسه زارعی؛ سال ۱۴۰۰. در این مقاله موضوع مورد بحث از منظر قرآن کریم و با توجه به دیدگاه‌های دو مفسر نامبرده صورت گرفته است.

مقاله: کاوشی داده بنیاد بر امیدآفرینی در جامعه در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب؛ یوسف محمدی مقدم؛ سال ۱۴۰۲. در این مقاله نیز مسئله امیدآفرینی مورد بحث قرار گرفته است اما تنها تکیه بر بیانیه گام دوم دارد.

مقاله مورد نظر با آثار پیشین در زمینه امیدآفرینی تفاوت‌های اساسی دارد. در حالی که مقالات دیگر به جنبه‌های خاصی از امیدآفرینی پرداخته‌اند، این مقاله به طور جامع و مستقیم به تبیین راهکارهای امیدآفرینی در جامعه اسلامی بر اساس بیانات رهبری می‌پردازد. بنابراین، این مقاله به عنوان یک منبع مستقل و جامع در موضوع امیدآفرینی در جامعه اسلامی شناخته می‌شود.

الف) مفهوم شناسی

پیش از پرداختن به اصل موضوع، برخی از واژگان اصلی این مقاله از جهت لغت و اصطلاح تشریح می‌شود.

۱) امیدآفرینی

امید در لغت به معنای چشم داشتن به تحقق یافتن آرزو، انتظار وقوع امر مطلوب و باور به دست یافتنی بودن هدف است.^۱ این واژه، حاکی از نوعی انتظار مثبت و سازنده است که انسان را به تلاش و کوشش برای رسیدن به خواسته‌هایش ترغیب می‌کند. امید، نقطه مقابل یأس و ناامیدی است و به زندگی معنا و جهت می‌بخشد.

در اصطلاح، امید (و معادل عربی آن واژه رجاء) یک حالت روانی و شناختی است که فرد را قادر می‌سازد تا با وجود موانع و مشکلات، به آینده با خوش‌بینی نگاه کند و برای رسیدن به اهداف خود تلاش نماید. امید، ترکیبی از باور به توانایی‌های خود، داشتن اهداف مشخص و داشتن راه‌هایی برای رسیدن به آن اهداف است. به عبارتی دیگر، امید یک فرآیند تفکر است که شامل تعیین هدف، یافتن مسیر و انگیزه برای حرکت در آن مسیر است.^۲

امیدآفرینی در لغت به معنای ایجاد و القای حس امید و خوش‌بینی در دیگران است. این عمل شامل ارائه چشم‌اندازی مثبت از آینده، تشویق و ترغیب افراد به تلاش و کوشش، و یادآوری توانایی‌ها و ظرفیت‌های آنان است. امیدآفرینی، نقطه مقابل یأس پراکنی و ایجاد ناامیدی در جامعه است.

در اصطلاح، امیدآفرینی به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که با هدف تقویت حس امید و خوش‌بینی در افراد و جامعه انجام می‌شود. این اقدامات می‌تواند شامل ترویج ارزش‌های مثبت، ارائه الگوهای موفق، ایجاد فرصت‌های رشد و پیشرفت، و رفع موانع و مشکلات باشد. امیدآفرینی، نقش مهمی در ارتقای سلامت روانی و اجتماعی جامعه ایفا می‌کند و به افزایش انگیزه و مشارکت افراد در فعالیت‌های سازنده کمک می‌کند.

۱. دهخدا، فرهنگ متوسط دهخدا، ج ۱ ص ۲۳۶؛ نفیسی، فرهنگ نفیسی، ج ۱ ص ۲۳۷.

۲. احمد نگری، جامع العلوم، ج ۲ ص ۱۹۱؛ جرجانی، التعریفات، ص ۴۸.

ب) اهمیت امیدآفرینی

در دنیای پرتلاطم امروز، جوامع با چالش‌های متعددی روبرو هستند که می‌تواند زمینه‌ساز ناامیدی و یأس در میان افراد شود. در این میان، امید به عنوان نیرویی محرکه و سازنده، نقشی حیاتی در پویایی و پیشرفت جوامع ایفا می‌کند. از این رو، امیدآفرینی و تقویت این حس در جامعه، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

سرمایه اجتماعی و پشتوانه حرکت: امید، بزرگترین سرمایه اجتماعی یک ملت است و به جامعه پویایی و نشاط می‌بخشد. جامعه امیدوار، آینده را روشن‌تر از حال می‌بیند و با انگیزه و اشتیاق بیشتری برای رسیدن به اهداف خود تلاش می‌کند. امید، پشتوانه محکمی برای غلبه بر مشکلات و موانع است و افراد را به حرکت و عمل وا می‌دارد. همان‌طور که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده‌اند: «امید و آرزو، رحمتی برای امت من است. اگر آرزو نبود، هیچ مادری فرزندش را شیر نمی‌داد و هیچ باغبانی درختی نمی‌نشاند».^۱

این حدیث نشان می‌دهد که امید، نیروی محرکه حیات و تلاش برای بهبود زندگی است.

ابزار پیشرفت و شاخصه ایران دوستی: امید، ابزار اصلی پیشرفت و تعالی است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با تأکید بر این نکته، امید را مهم‌ترین ابزار پیشرفت دانسته و فرموده‌اند دشمن تمام تلاش خود را برای القای ناامیدی و بن‌بست به کار می‌گیرد. همچنین، ایشان امیدآفرینی را یکی از شاخصه‌های ایران دوستی برشمردند و یأس‌آفرینی را مغایر با این حس ملی دانستند.^۲ امام علی (علیه السلام) نیز در این زمینه فرموده‌اند: «آرزو، رفیقی همدم است».^۳ این سخن نشان می‌دهد که امید، همدم و یاور انسان در مسیر زندگی است و او را در مواجهه با مشکلات یاری می‌کند.

با توجه به این موارد، ترویج و تقویت حس امید در جامعه، وظیفه‌ای همگانی است که نیازمند تلاش و همکاری همه افراد و نهادهای جامعه است. با امیدآفرینی و ایجاد چشم‌اندازی روشن از آینده، می‌توان جامعه‌ای پویا، سازنده و پیشرو بنا کرد.

۱. مجلسی، بحارالأنوار، ج ۷۷ ص ۱۷۳؛ محمدی ری شهری، دانشنامه قرآن و حدیث، ج ۶ ص ۷۲.

۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مردم اصفهان: ۱۴۰۱ / ۸ / ۲۸.

۳. محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱ ص ۲۰۴.

جدید و سرمایه‌گذاری‌های سودآور روی بیاورند. این نوع فعالیت‌ها به تولید و اشتغال‌زایی منجر می‌شود و به تبع آن، امید به آینده در جامعه تقویت می‌شود.

ج. اثرات مثبت اجتماعی و امنیتی

توسعه اقتصادی همچنین می‌تواند آثار مثبتی بر روی امنیت اجتماعی داشته باشد. وقتی جامعه‌ای از نظر اقتصادی پایدار باشد، احساس امنیت و آرامش بیشتری در میان افراد مشاهده می‌شود. در روایات اسلامی، امنیت و آرامش به عنوان فضیلت‌های بزرگ ذکر شده است^۱، انسان در سایه توسعه و رفاه آرامش نفسانی و اطمینان خاطر پیدا خواهد کرد^۲ و در چنین شرایطی، امید به آینده و نشاط برای زندگی بهتر در وی افزایش می‌یابد.

در همین راستا، برای تقویت روحیه امید در مردم، رهبر انقلاب اسلامی تأکید دارند تا پیشرفت‌های اقتصادی و دستاوردهای اقتصادی برای مردم بازگو شود تا روحیه امید در ایشان زنده بماند. ایشان فرمودند:

«من با مردم مرتبطم؛ مردم این پیشرفتها را نمی‌دانند. همین چیزهایی که شما الان اینجا در زمینه‌های مختلف گفتید ... ما شاهد هستیم که در کشور کارهای بزرگی دارد انجام می‌گیرد؛ این افتخارش مال ملت ایران است. افتخار، متعلق به ملت ایران است. این مردمند که دارند می‌کنند، این مغزهای متفکرند که دارند کار انجام می‌دهند، این شخصیت‌های گوناگون علمی و فنی و عملی و اقدام‌کنندگان و طراحان هستند که این همه افتخارات را در کشور دارند می‌آفرینند. ما در بخش تولید، در بخش خدمات، در بخش کشاورزی، در بخش صنعت، در بخش صنایع دانش‌بنیان و بخش‌های گوناگونی که اینجا گفته شد، پیشرفتهای خوبی داشتیم. خوب است که مردم اینها را از زبان مسئولان بخشهای گوناگون غیردولتی و کسانی که وابستگی به دولت ندارند، بشنوند؛ این، مردم را امیدوار می‌کند، خوشحال می‌کند.»^۳

به‌طور خلاصه، توسعه اقتصادی نه تنها به بهبود وضعیت معیشتی افراد کمک می‌کند بلکه روحیه کارایی، امید به آینده، و حس امنیت را در جامعه تقویت می‌نماید.

۱. علی بن ابراهیم قمی، تفسیر قمی، ج ۱ ص ۱۴۴.

۲. محمدی ری شهری، توسعه اقتصادی، ج ۱ ص ۸۳.

۳. مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، شعار سال، ص ۴۶.

۶) توجه به ضعف دشمن

توجه به ضعف دشمنان اسلامی و انحطاط آنها، به مسلمانان این امید را می‌دهد که مسیر پیشرفت و پیروزی ممکن است. این آگاهی از ضعف‌های دشمنان، باعث افزایش اتحاد و همبستگی در جامعه اسلامی می‌شود. در نتیجه، روحیه مقاومت و قدرت در میان مسلمانان تقویت شده و آنها را به سمت تحقق اهداف بزرگتر سوق می‌دهد.

در همین راستا، قرآن کریم در ضمن معرفی دشمنان اسلام، جبهه کفار و دست اندرکاران آنها را همواره ضعیف دانسته و باطل را رو به شکست و زوال معرفی کرده است. در قرآن کریم آمده است:

«الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا؛ کسانی که ایمان دارند، در راه خدا پیکار می‌کنند؛ و آنها که کافرنند، در راه طاغوت [بت و افراد طغیانگر]. پس شما با یاران شیطان، پیکار کنید؛ و از آنها نهراسید؛ زیرا که نقشه شیطان، همانند قدرتش ضعیف است.»^۱

رهبر انقلاب در همین راستا فرمودند:

« یکی از نقاط امید، فرسودگی جبهه‌ی مقابل ما است. بنده به طور قاطع می‌گویم ... امروز تمدن غربی دچار انحطاط است، یعنی واقعاً در حال زوال است ... لب گودال است حتی خود اندیشمندان غربی این را احساس کرده‌اند و بر زبان می‌آورند و می‌گویند. این هم یکی از نقاط امید ما است. تمدن غربی، تمدن مادی در مقابل ما قرار دارد و رو به فرسودگی است. این هم یکی از نقاط امیدبخش است؛ و بعد هم وعده‌ی تخلف‌ناپذیر خدا ... وعده‌ی چه کسی از خدا درست‌تر است؟ خدا می‌گوید: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ»؛ اگر شما نصرت کردید خدا را، یعنی به سمت تمدن اسلام و جامعه‌ی اسلامی و تحقق دین خدا پیش رفتید، خدا شما را یاری میکند؛ نقطه‌ی امید. پس عنصر سوم هم که وجود نقطه‌ی امید است، وجود دارد.»^۲

۱. نساء: ۷۶.

۲. بیانات در میان جمعی از دانشجویان: ۱۳۹۸/۳/۱.

نتیجه‌گیری

این مقاله به بررسی راهکارهای امیدآفرینی در جامعه اسلامی با توجه به بیانات مقام معظم رهبری پرداخته است. در دنیای امروز، جوامع با چالش‌های متعددی مواجه هستند که می‌تواند به ایجاد حس ناامیدی بین افراد منجر شود. امید، به عنوان یک نیروی محرکه و سازنده، نقشی حیاتی در مواجهه با این چالش‌ها ایفا می‌کند و می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی فردی و جمعی کمک کند.

بر اساس تعالیم اسلامی و بیانات رهبری، امید اجتماعی به عنوان بزرگ‌ترین سرمایه یک ملت شناخته می‌شود و احساس امید به آینده، افراد را تشویق می‌کند تا با انگیزه و اراده قوی‌تر برای تحقق اهداف خود تلاش کنند. نتیجه حاصل عبارت است از اینکه:

افزایش ایمان و خداآوری به عنوان نخستین راهکار امیدآفرینی، می‌تواند آرامش و امنیت روانی را در جامعه تقویت کند و افراد را از ناامیدی دور کند. نظام‌های اجتماعی که بر اساس اصول دینداری و وفاداری به وعده‌های الهی طراحی شده‌اند، قادرند به تقویت همبستگی اجتماعی و ایجاد فضای سرشار از امید کمک کنند. علاوه بر این، ترویج ارزش‌های مثبت و ایجاد فرصت‌های رشد و پیشرفت نیز از دیگر راهکارهای مؤثر در امیدآفرینی محسوب می‌شوند.

به علاوه، نقش مهدویت در امیدآفرینی در جامعه اسلامی به عنوان یک منبع الهام و آینده‌نگری اساسی مورد تأکید قرار دارد. باور به ظهور مهدی موعود (عجل الله فرجه) و وعده تحقق عدالت و امنیت جهانی، به مؤمنان امید می‌دهد که می‌توانند در مواجهه با چالش‌های کنونی، با توکل و پشتکار بیشتری تلاش کنند. همچنین، زنده نگه داشتن یاد ایام الله، نظیر روزهایی که تاریخ ساز شده و وعده‌های الهی در آن‌ها محقق شده‌اند، نیز نقشی مهم در تقویت امید در جامعه دارد. یادآوری این ایام، نه تنها به ایجاد حس افتخار و غرور ملی کمک می‌کند، بلکه افراد را تشویق می‌کند تا به قدرت الهی و تحقق وعده‌ها در زندگی روزمره و اجتماعی خود ایمان داشته باشند. بر اساس بیانات رهبری گسترش توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی در میان مردم نیز عاملی برای امید به آینده است که لازم است مسئولین جامعه اقدام به چنین امری صورت دهند. همچنین، توجه به اینکه خدای متعال یاری‌گر مؤمنین است و دشمنان اسلام رو به زوال و نابودی هستند، امید را در جامعه اسلامی زنده خواهد کرد.

فهرست منابع

* قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی.

۱. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، تهران: دانشکده ادبیات، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
۲. رضایی، محمد علی، تفسیر قرآن مهر، تهران: پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۳. طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه همدانی، قم: جامعه مدرسین، چاپ پنجم، ۱۳۷۴.
۴. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: درسهای از قرآن، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۵. مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، بیان قرآن، (سوره توبه)، تهران: مؤسسه انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸.
۶. _____ روشنای آینده، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۷. _____ شعار سال ۱۳۹۶، تهران: مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۶.
۸. _____ نگاهی به نظریه انتظار در اندیشه آیت الله خامنه‌ای، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸.
۹. محمدی ری شهری، محمد، توسعه اقتصادی بر پایه قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث، چاپ سوم، ۱۳۹۰.
۱۰. مطهری، مرتضی، امدادهای غیبی در زندگی بشر، تهران: صدرا، چاپ بیست و چهارم، ۱۳۹۰.
۱۱. _____ مجموعه آثار، تهران: صدرا، چاپ هشتم، ۱۳۸۴.
۱۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ سی و دوم، ۱۳۷۴.
۱۳. نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی، تهران: خیام، چاپ اول، بی تا.
۱۴. آمدی، عبدالواحد، غررالحکم، تهران: دارالکتب، چاپ اول، ۱۴۱۰ق.
۱۵. احمدنگری، عبدالنبی، جامع العلوم، بیروت: الأعلمی، چاپ دوم، ۱۳۹۵ق.
۱۶. جرجانی، علی بن محمد، التعریفات، تهران: ناصر خسرو، چاپ اول، ۱۳۷۰.

۱۷. حویزی، عبد علی بن جمعه، **تفسیر نورالثقلین**، قم: اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۴۱۵ق.
۱۸. طوسی، محمد بن حسن، **الأمالی**، قم: دارالثقافة، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
۱۹. _____ **تهذیب الأحکام**، تهران: اسلامیة، چاپ اول، ۱۳۶۵.
۲۰. قمی، علی بن ابراهیم، **تفسیر قمی**، قم: دارالکتب، چاپ سوم، ۱۴۰۴ق.
۲۱. کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی**، تهران: دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.
۲۲. مجلسی، محمد باقر، **بحار الأنوار**، بیروت: داراحیاء التراث، چاپ سوم، ۱۴۰۳ق.
۲۳. محمدی ری شهری، محمد، **حکمت‌نامه پیامبراعظم(ص)**، قم: دارالحديث، چاپ اول، ۱۳۸۶.
۲۴. _____ **دانش‌نامه قرآن و حدیث**، قم: دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۹۳.
۲۵. _____ **میزان الحکمة**، قم: دارالحديث، چاپ یازدهم، ۱۳۸۹.
۲۶. سایت نشر آثار مقام معظم رهبری: Khamenei.ir